

Zlostavljanje i zanemarivanje djece

Franc, Karolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:607372>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-14**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ**

KAROLINA FRANC

ZAVRŠNI RAD

**ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE
DJECE**

Čakovec, rujan 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
ČAKOVEC**

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Karolina Franc

TEMA ZAVRŠNOG RADA: ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE

DJECE

MENTOR: prof.dr.sc. Andreja Brajša-Žganec

Čakovec, rujan 2018.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	1
SAŽETAK	3
ZUSAMMENFASSUNG.....	4
UVOD	5
1. ZLOSTAVLJANJE DJECE	6
1.1. OBLICI ZLOSTAVLJANJA	7
1.1.1. Tjelesno zlostavljanje.....	7
1.1.2. Seksualno zlostavljanje	8
1.1.3. Emocionalno zlostavljanje	9
1.2. NEKI POSEBNI OBLICI ZLOSTAVLJANJA DJECE.....	11
1.2.1. Fetalno zlostavljanje	11
1.2.2. Sindrom tresenog djeteta.....	12
1.2.3. Izloženost djece nasilju u obitelji.....	13
1.2.4. Manipulacija djecom pri razvodu roditelja	14
1.2.5. Nasilje među vršnjacima	15
1.2.6. Mediji i nasilje	16
1.2.7. Münchausenov sindrom preko posrednika	16
1.3. POSLJEDICE ZLOSTAVLJANJA	17
1.3.1. Posljedice tjelesnog zlostavljanja.....	17
1.3.2. Posljedice seksualnog zlostavljanja	18
1.3.3. Posljedice emocionalnog zlostavljanja	18
1.4. TKO JE ZLOSTAVLJAČ?	19
1.4.1. Karakteristike zlostavljača s obzirom na vrstu zlostavljanja	20
2. ZANEMARIVANJE DJECE.....	21
2.1. OBLICI ZANEMARIVANJA DJETETA	21
2.1.1. Fizičko zanemarivanje	21
2.1.2. Emocionalno zanemarivanje	22
2.1.3. Obrazovno zanemarivanje.....	23
2.1.4. Medicinsko ili zdravstveno zanemarivanje.....	23

2.2.	POSLJEDICE ZANEMARIVANJA DJETETA.....	24
2.2.1.	Posljedice zanemarivanja na kognitivnom planu.....	24
2.2.2.	Posljedice zanemarivanja na socijalnom planu.....	24
2.2.3.	Posljedice zanemarivanja na emocionalnom planu	25
2.2.4.	Posljedice zanemarivanja na tjelesnom planu.....	25
3.	CAP – PROGRAM PREVENCIJE ZLOSTAVLJANJA DJECE.....	26
4.	ULOGA ODGAJATELJA U PREVENCIJI NASILJA	28
	ZAKLJUČAK	29
	LITERATURA.....	30
	IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	

SAŽETAK

U današnje vrijeme, iako nedovoljno, posvećuje se pažnja zlostavljanju i zanemarivanju djece. Zlostavljanje podrazumijeva bilo koji oblik tjelesnog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja te zanemarivanja koji uzrokuje posljedice opasne po dječji normalnom razvoju, dok zanemarivanje je nedostatak odgovarajuće brige i njege odraslih osoba prema djetetu. Svaki oblik zlostavljanja i zanemarivanja predstavlja traumatizirano iskustvo po žrtvu. Važno je naglasiti da osobe koje se bave djecom, trebaju se educirati kako bi svjesno i pravodobno mogle reagirati i spriječiti nasilje. Sprječavanjem nasilja smanjuje se posljedice istog. Danas djeca većinu svojeg vremena provode u vrtiću. Ako odgajatelj primijeti znakove zlostavljanja, dužan je prijaviti nasilje. Žrtvama zlostavljanja treba dati do znanja da je njihova dobrobit bitna te da je okruženje u kojem se nalazi sigurno za njega. Cilj ovog rada je pobliže objasniti koje vrste zlostavljanja i zanemarivanja postoje, kakve su posljedice na tjelesnom, kognitivnom, socijalnom i emocionalnom području te koja je uloga odgajatelja u prevenciji nasilja.

Ključne riječi: zlostavljanje i zanemarivanje djece, posljedice zlostavljanja, uloga odgajatelja u prevenciji

ZUSAMMENFASSUNG

In der heutigen Zeit beschäftigt man sich intensiver, wenn auch nicht ausreichend, mit der Misshandlung und Vernachlässigung von Kindern. Eine Misshandlung kann sowohl eine körperliche, worunter auch sexuelle Misshandlung fällt, als auch eine emotionale/psychische Komponente enthalten, welche die normale Entwicklung eines Kindes beeinträchtigt. Von einer Vernachlässigung spricht man hingegen beim Fehlen von entsprechender Fürsorge und Pflege des Kindes durch einen Erwachsenen. Jede Art von Misshandlung und Vernachlässigung ist ein traumatisches Erlebnis für das Opfer. Es ist sehr wichtig, dass Personen, welche mit Kindern arbeiten, eine entsprechende Fortbildung besuchen, um bewusst und zeitgerecht bei Missbrauchsfällen reagieren zu können um diese zu verhindern. Rechtzeitiges Einschreiten verringert die Auswirkung von Missbräuchen. Heutzutage verbringen Kinder sehr viel Zeit im Kindergarten. Wenn eine Erzieherin Zeichen einer Misshandlung erkennt, so hat sie dies auch zu melden. Außerdem sollen sie dem Opfer das Gefühl geben, dass ihr Wohlergehen ihnen sehr wichtig ist und dass es sich in einem sicheren Umfeld befindet. Das Ziel dieser Arbeit ist die verschiedenen Arten von Misshandlungen und Vernachlässigungen zu erläutern, näher auf die Folgeschäden im körperlichen, kognitiven, sozialen und emotionalen Bereich einzugehen, sowie auch auf die Rolle der Erzieher bei der Prävention aufmerksam zu machen.

Schlüsselwörter: Kindesmisshandlungen, Folgen der Misshandlung, die Rolle der Erzieher und die Prävention

UVOD

U ovom radu naglasak će biti na zlostavljanju i zanemarivanju djece. To je fenomen koji ostavlja za sobom teške i štetne posljedice. Na samom početku rada definirat će se što podrazumijeva pojam zlostavljanje djece te koje vrste zlostavljanja postoje. Bit će navedeni znakovi koji upućuju da se radi o zlostavljanju djece te posljedice samog zlostavljanja. U nastavku rada bit će prikazane karakteristike zlostavljača i objašnjenje tko je zapravo zlostavljač te će se navesti još neki posebni oblici zlostavljanja. U drugom poglavlju definirat će se pojam zanemarivanja djece te prikazati znakovi koji upućuju na određenu vrstu zanemarivanja te će biti navedene posljedice koje se odvijaju tjelesnom, kognitivnom, socijalnom i emocionalnom planu. U posljednje vrijeme sve više vrtića uvodi CAP program, program prevencije zlostavljanja djece, te će se ukratko opisati što program podrazumijeva i što sve uključuje. Budući da djeca većinu svojeg vremena provode u vrtiću, biti će naglasak na ulozi odgajatelja u prevenciji nasilja te kako svojim posljedicama može spriječiti zlostavljanje i na vrijeme pravodobno reagirati.

1. ZLOSTAVLJANJE DJECE

„Zlostavljanje djece je staro kao i ljudska povijest, no tek je nedavno došlo do širokog priznavanja postojanja problema, te pokretanja istraživanja kojima je cilj razumjeti zlostavljanje.“ (Berk, 2007, str. 266) Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (WHO, 2016), zlostavljanje podrazumijeva svaki oblik tjelesnog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja, zanemarivanja i nemarnog postupanja ili iskorištavanja djece, što rezultira stvarnom ili potencijalnom opasnosti za djetetovo zdravlje, preživljavanje, razvoj ili dostojanstvo u kontekstu odnosa odgovornosti, povjerenja i moći.

Bilić i sur. (2012) navode kako postoje brojni čimbenici koji mogu kod neke djece povećati rizik za zlostavljanjem. S druge strane ne postoji ni jedan čimbenik koji će svako dijete dovesti do zlostavljanja. Razlikuju se rizični i zaštitni čimbenici. Rizični čimbenici povećavaju zlostavljanje djece u odnosu na drugu djecu, a to su one osobine djeteta, društva u kojem dijete boravi te različite situacije i događaji. Tu spada spol i dob djeteta, teškoće u razvoju, djeca teškog temperamenta, plač djeteta, djeca s internaliziranim oblicima ponašanja, siromaštvo, medijska prenaplašenost nasilja. Zaštitni čimbenici predstavljaju one osobine djeteta, društva, situacija i događaja koje smanjuju mogućnost zlostavljanja. Tu se podrazumijeva dobro zdravlje djeteta, iznadprosječna inteligencija, razvijene socijalne vještine, kvaliteta odnosa obitelji i odnosa unutar obitelji, socijalna podrška, povezanost u zajednici, ekonomska stabilnost.

Prema Berk (2007, str. 267) zlostavljanje djece ima sljedeće oblike:

- tjelesno zlostavljanje: povređivanje koje dovodi do boli, modrica, porezotina, ožiljaka, opekotina, slomljenih kostiju i drugih povreda
- seksualno zlostavljanje: seksualni komentari, seksualno milovanje, spolni odnos i drugi oblici iskorištavanja
- zanemarivanje: životni uvjeti u kojima dijete ne dobiva dovoljno hrane, odjeće, medicinske skrbi i nadzora
- psihološko zlostavljanje: propust roditelja ili skrbnika da udovolji djetetovim potrebama za ljubav i emocionalnom podrškom, te postupci

– ismijavanje, ponižavanje ili teroriziranje, koji oštećuju djetetovo kognitivno, emocionalno i socijalno funkcioniranje.

Često se jedan oblik zlostavljanja isprepliće s drugim pa se najčešće radi o višestrukom zlostavljanju. Tako je često fizičko zlostavljanje povezano s emocionalnim, a emocionalno sa zanemarivanjem. Prema brojnim istraživanjima u 90% slučajeva zlostavljaju roditelji i rodbina, a broj zlostavljanja djece se povećao za 74% (<http://www.zzjzpgz.hr/nzl/5/zlostavljanje.htm>).

1.1. OBLICI ZLOSTAVLJANJA

1.1.1. Tjelesno zlostavljanje

Tjelesno zlostavljanje je namjerno nanošenje ozljeda i nesprečavanje istih. Ova vrsta zlostavljanja rezultira postojanjem ozljeda i znakova koji su posljedica ozljeda. Najčešće su znaci zlostavljanja vidljivi na koži.

Roditelji koji tjelesno zlostavljaju djecu zbog kulturoloških stavova o odgoju djeteta te zbog djetetove dobrobiti samo su jedan od niza razloga upotrebe tjelesnog kažnjavanja. O upotrebi tjelesnog zlostavljanja utječu i društvene norme, osobna iskustva tjelesnog zlostavljanja u ranijoj dobi te emocionalna stanja u trenutku sukoba s djecom.

Kod tjelesnog zlostavljanja ne misli se samo na udaranje djece po stražnjici ili predmetom, već to i uključuje izravne fizičke oblike kažnjavanja (štipanje, potezanje za kosu, udaranje rukom ili predmetom), prisiljavanje na konzumaciju štetnih tvari (ispiranje usta sapunom, gutanje ljutih začina), radnje koje uključuju prekomjernu tjelesnu nelagodu (uskraćivanje vode ili hrane, klečanje na tvrdim ili oštrim predmetima). Najčešće se pojavljuje sa emocionalnim zlostavljanjem. Djeca često neizravno daju do znanja odraslima u kakvoj se situaciji nalaze budući da zbog srama i straha od roditelja ne govore o tjelesnom zlostavljanju. Kako bi se tjelesno

zlostavljanje smanjilo i spriječilo važno je pravodobno uočiti i identificirati problem. Indikatori zlostavljanja posebno su vidljivi na tjelesnoj i ponašajnoj razini. Također važno je skrenuti pozornost na socijalne i emocionalne pokazatelje.

Kod tjelesnih pokazatelja važno je voditi računa o lokaciji, naravi i ozbiljnosti ozljede. Mann i sur. (2002), prema Bilić i sur. (2012) navode neke od indikatora koji mogu upućivati na tjelesno zlostavljanje: neobična opreznost u kontaktu s odraslim osobama, sklonost pretjeranom udovoljavanju autoritetima, sramežljivost, agresivnost, povučенost, neprikladno odijevanje radi prikrivanja ozljeda. Tjelesno zlostavljanja djeca na socijalnom i emocionalnom području pokazuju nepovjerenje među vršnjacima, imaju slabe kognitivne i jezične vještine, ljuti su i neprijateljski raspoloženi, ne izražavaju osjećaje i imaju slabe socijalne vještine. Svakako ovi indikatori ne dokazuju stopostotno zlostavljanje, nego predstavljaju poticaj za skretanje pažnje i nikako ih se ne smije zanemariti.

1.1.2. Seksualno zlostavljanje

Kao i svi ostali oblici zlostavljanja djeteta tako je i spolno zlostavljanje prisutno svugdje, bez obzira na spol, dob, vjeru, kulturu djeteta. Postoji mnogo definicija seksualnog zlostavljanja koje predstavlja jedno od najgorih oblika zlostavljanja djeteta.

Prema Buljan - Flander i Kocijan - Hercigonja (2003) spolno zlostavljanje podrazumijeva bilo koji seksualni kontakt djeteta i odrasle osobe ili tinejdžera starijeg 5 godina i više od djeteta, dok Bilić i Zloković (2004) seksualno zlostavljanje definiraju kao svako uključivanje nezrelog djeteta u seksualne aktivnosti koje su mu neshvatljive i ne može svjesno donijeti odluku o pristanku na njih. No, treba naglasiti da seksualno zlostavljati i djeca mogu djecu. Dijete najčešće seksualno zlostavlja osoba koja mu je poznata. Najčešće je to muškarac, roditelj ili osoba koja je roditeljima dobro poznata. Prema Nacionalnom centru za žrtve zločina, 1 od 5 djevojčica i 1 od 20 dječaka je žrtva seksualnog zlostavljanja (The National Center for Victims of Crime, 2010).

Seksualne aktivnosti uključuju ljubljenje, oralni seks, gledanje pornografskih sadržaja, snošaj te dodirivanje genitalija. Važno je primijetiti, prepoznati seksualno zlostavljanje. Neki od znakova su: pojačane seksualne preokupacije, genitalne i analne povrede, prerana seksualna zrelost te sklonost seksualnim igrama, česta masturbacija, izoliranost, sram, krivnja, upotreba prostih riječi, čudne seksualne izjave, crteži s naglašenim seksualiziranim detaljima (Buljan - Flander i Kocijan - Hercigonja, 2003; Miljević – Riđički, 1995). Sumnja u seksualno zlostavljanje javlja se kada dijete pokazuje više seksualnih i ostalih znakova.

1.1.3. Emocionalno zlostavljanje

Emocionalno zlostavljanje obuhvaća destruktivno ponašanje odraslih prema djetetu i uključuje prisutnost neprijateljskog ponašanja i odsutnost pozitivnih pristupa. Kada je dijete žrtva emocionalnog zlostavljanja najčešće ima problema s pokazivanjem emocija, u komunikaciji i kontaktu s drugima te ima negativan stav prema sebi. Često se osjeća bezvrijedno, nemoćno, nevoljeno te tako se njegov normalan emocionalni razvoj zakida. Uspoređujući emocionalno zlostavljanje s drugim oblicima, ono se razlikuje po tome što je više usmjereno na odnose, ne zahtijeva izravne kontakte, utjecaj posljedica može biti štetniji i dugotrajniji, nije homogen entitet jer uključuje radnje i ponašanja koje dovode do iskazivanja neprijateljstva (Bilić i sur., 2012).

Autorice Buljan - Flander i Kocijan - Hercigonja (2003,) navode najčešće oblike emocionalnog zlostavljanja:

- odbacivanje djetetovih potreba (sprječavanje djetetovog razvoja autonomije, nazivanje djeteta pogrđnim imenima, odbijanje djetetovih potreba za psihološkom, medicinskom ili edukativnom pomoći, podređivanje djetetovih potreba potrebama odraslih)
- teroriziranje ili tretiranje djeteta kontinuiranim verbalnim napadajima koji stvaraju klimu straha, napetosti i nesigurnosti (konstantne prijetnje, upotreba bizarnih disciplinskih metoda, neprekidno naglašavanje djetetove krivnje, ismijavanje dječjeg straha)

- ignoriranje i degradiranje djeteta što uključuje i izostanak pozitivnih stimulacija (neodgovaranje na djetetove potrebe, roditelj ne dodiruje dijete, ne pokazuje emocije, ignorira djetetovo prisustvo)
- manipuliranje djetetom u cilju zadovoljenja nekih svojih potreba koje nisu skladne djetetovim (korištenje djeteta tijekom brakorazvodne parnice)
- izolacija (onemogućavanje kontaktiranja s vršnjacima, bliskim članovima obitelji, kažnjavanje u slučaju kontaktiranja)
- konstantni sarkazam, ponižavanje (kritiziranje pred drugima, nazivanje djeteta pogrđnim imenima, kontinuirano verbalno napadanje djeteta)
- podržavanje djetetovog neadekvatnog ponašanja (poticanje djetetovog agresivnog i seksualiziranog ponašanja)

Djetetu u fazama razvoja potrebne su određene potrebe i ako mu nisu omogućene negativno utječu na njegov razvoj. Kada se djetetu uskraćuju potrebe, pogotovo emocionalne, dobiva se sve veći broj djece niskog samopoštovanja. Dijete od odrasle osobe očekuje ljubav i zaštitu, ima povjerenje u nju, a kada postupci odraslog nisu onakvi kakvim dijete ih zamišlja, biva zbunjeno i to utječe na njegovo zdravlje i razvoj pogotovo ako su ti postupci česti. Da bi se djetetu pomoglo na vrijeme, važno je prepoznati indikatore emocionalnog zlostavljanja. Oni se manifestiraju na tjelesnoj, ponašajnoj, emocionalnoj, socijalnoj i kognitivnoj razini.

Tjelesni pokazatelji emocionalnog zlostavljanja su problemi sa snom i hranjenjem te zdravstveni problemi bez organske osnove. Ponašajni pokazatelji emocionalnog zlostavljanja su povučенost, usamljenost, nisko samopouzdanje, pretjerana pasivnost, u nekim slučajevima pretjerana aktivnost, ponašanja neprimjerena dobi. Emocionalni pokazatelji emocionalnog zlostavljanja su emocionalna nestabilnost, tuga, strah, anksioznost, depresivna raspoloženja, neiskazivanje radosti ili zadovoljstva, negativan ili prazan afekt prema svima u njihovu okruženju. Kognitivni pokazatelji emocionalnog zlostavljanja su nazadovanje u školi, nezainteresiranost. Socijalni pokazatelji emocionalnog zlostavljanja su poteškoće u stvaranju odnosa s vršnjacima, nastavnicima i drugim ljudima, nesigurnost, niske razine socijalne kompetentnosti, smanjenje mogućnosti prilagodbe, ne usuđuju se uključiti u aktivnosti (Bilić i sur., 2012). Također neki od znakova mogu biti poremećaji govora, kašnjenje u fizičkom razvoju, ovisnost te povećanje ozbiljnosti postojećih stanja poput astme ili alergija.

1.2. NEKI POSEBNI OBLICI ZLOSTAVLJANJA DJECE

Uz navede osnovne oblike zlostavljanja, postoje i posebni oblici kojima treba posvetiti pozornost, kao što su:

- fetalno zlostavljanje
- Shaken Baby Sindrom – sindrom tresenog djeteta
- svjedočenje nasilju u obitelji
- manipulacija djecom pri razvodu roditelja
- nasilje među vršnjacima
- medijsko nasilje
- nasilje putem modernih tehnologija
- Münchausenov sindrom preko posrednika (Bilić i sur., 2012).

1.2.1. Fetalno zlostavljanje

Danas se često u društvu provlači pitanje života ili smrti fetusa u prenatalnom razdoblju. Tijekom trudnoće često se zanemaruje zdravlje djeteta koje se ugrožava namjerno ili nenamjerno. Fetalno razdoblje počinje od devetog tjedna trudnoće i od tada organi počinju preuzimati svoju funkciju. Na fetus djeluju teratogeni čimbenici poput lijekova, infektivnih bolesti, alkohol, droga, nikotin te opasnosti iz okoline. Fetalnim zlostavljanjem smatraju se oni postupci koji su direktno štetno usmjereni na dijete ili nastaju zbog propuštanja postupanja i brige za dijete. Djeca čije majke su konzumirale alkohol tijekom trudnoće često imaju poremećaju poput fetalnog alkoholnog sindroma te fetalnog alkoholnog spektra.

„Fetalni alkoholni sindrom (FAS) specifični je oblik tjelesnih abnormalnosti i mentalne retardacije u djece čije su majke tijekom trudnoće uživale prekomjerne količine alkohola.“ (Pećina - Hrnčević i Buljan, 1991, str. 253) Djeca s fetalnim alkoholnim sindromom imaju tjelesne teškoće, neurološke teškoće (strukturalne i funkcionalne abnormalnosti mozga i bihevioralni problemi). Teškoće su vidljive u anomaliji lica (oči karakterističnog oblika, deformacije vanjskog uha, nerazvijena gornja čeljust, široko razmaknute oči), imaju ispodprosječnu težinu i visinu, slabu

koordinaciju, probleme pažnje, motoričke probleme, impulzivni su, nemirni i hiperaktivni i teško se prilagođavaju promjenama.

Fetalni alkoholni spektar (FASD) je skupina stanja koja se može pojaviti oko devete godine djetetovog života čija je majka konzumirala alkohol tijekom trudnoće (Centers for Disease Control and Prevention, 2018). Prema Bilić i sur. (2012) znakovi prepoznavanja FASD-a su:

- a) kognitivni indikatori - deficit pažnje, niži IQ, problemi učenja, problemi pamćenja
- b) jezični, govorni i komunikacijski indikatori - ograničen rječnik, otežano razumijevanje jezičnih struktura
- c) problemi motoričkog razvoja - oštećenja fine motorike, problem ravnoteže, poteškoće u senzorno-motoričkim zadacima
- d) tjelesni znakovi - tendencija nižeg rasta, poteškoće taktilne, auditivne i vizualne osjetljivosti
- e) socijalni pokazatelji - slabija socijalna adaptacija, nedostatak socijalne percepcije, teško slijede pravila svakodnevnog života
- f) emocionalni pokazatelji - slabija kontrola impulsa, emocionalna nezrelost.

1.2.2. Sindrom tresenog djeteta

„Sindrom tresenog djeteta definira se kao ozbiljna traumatska ozljeda mozga koja nastane kad odrasle osobe nasilno tresu dijete.“ (Carter, 2011, prema Bilić i sur., 2012, str. 211) Tresenje djeteta najčešće se događa ako dijete neutješno plače. Neki roditelji djecu tresu zato što su im trenutno zasmetala u nekim aktivnostima ili jer ne žele jesti određenu hranu. Tresenje djeteta može uzrokovati teške posljedice koje su ponekad pogubne za život djeteta. Roditelji koji najčešće tresu svoju djecu su mladi roditelji, roditelji niskog obrazovanja, roditelji skloni impulzivnom i agresivnom ponašanju, roditelji skloni alkoholu i drogama (AAP, 2001, prema Bilić i sur., 2012). Najčešći simptomi sindroma tresenog djeteta su: pospanost, otežano disanje, problemi s hranjenjem i gutanjem, ekstremna razdražljivost te ukočenost. Djeca koja prežive tresenje najčešće imaju teške posljedice poput gubitka sluha, ozbiljne

neurološke probleme, mentalnu retardaciju, epilepsiju, govorne poteškoće. Kako bi se spriječilo tresenje djeteta važno je istaknuti potrebu edukacije roditelja kako bi se ih naučilo kako izaći na kraj s negativnim emocijama, stresom i u situacijama ljutnje.

1.2.3. Izloženost djece nasilju u obitelji

Obiteljskom nasilju danas se pridaje nešto više pažnje nego prijašnjih vremena. „Obiteljsko nasilje je skup ponašanja čiji je cilj uspostaviti moć i kontrolu nad drugim osobama upotrebom sile, zastrašivanjem i manipuliranjem.“ (CZSS, 2017) Prema CZSS (2017) ono uključuje:

- psihološko nasilje: neprestano kritiziranje i ismijavanje partnera, prijetnje samoubojstvom, neprestano optuživanje partnera za varanje
- seksualno nasilje: seksualno zlostavljanje djece, silovanje, prisiljavanje osobe na neželjene seksualne radnje
- fizičko nasilje: udaranje, potapanje, povlačenje za kosu
- uhođenje: praćenje žrtve, nadzor žrtvinih telefonskih poziva, prijetnje ozljeđivanjem žrtve, zapošljavanje istražitelja
- ekonomsko nasilje: sprječavanje partnera da se zaposli, uskraćivanje partneru pristupa novcu, gomilanje dugova
- zanemarivanje: nezadovoljavanje osnovnih djetetovih potreba, napuštanje djeteta ili osobe pod skrbništvom, nepružanje odgovarajuće skrbi osobi s posebnim potrebama

Djeca koja svjedoče nasilju u obitelji često bivaju zanemarivana i zapuštena. Postoji više načina na koje djeca svjedoče obiteljskom nasilju: slušanjem ili direktnim promatranjem te slušanjem prepričavanja nasilja i promatranjem neposrednih posljedica incidenta. Posljedice su vidljive na emocionalnom, socijalnom, ponašajnom i kognitivnom aspektu. Dijete je depresivno, anksiozno, ima nisko samopoštovanje, nerazvijenu empatiju, fobije, strahove, poteškoće pažnje, poteškoće kontrole ljutnje i frustracije, govora i čitanja, teško uspostavlja vršnjačke

odnose (Bilić i sur., 2012). Te posljedice nerijetko utječu na njegov život u odrasloj dobi. Važno je što ranije prepoznati u kakvoj se situaciji nalazi dijete kako bi mu se pružila podrška i kako bi se na vrijeme interveniralo.

1.2.4. Manipulacija djecom pri razvodu roditelja

Danas je razvoda braka postao „normalna“ pojava u društvu. Sve više se bračnih partnera razvodi. Postoje roditelji koji u procesu razvoda mirno rješavaju situaciju, dok s druge strane postoje roditelji koji su u stalnom sukobu i svađi. Ponekad ta neslaganja dovode djecu u središte njihovog sukoba te djeca postaju predmet manipulacije. Roditelj djetetom manipulira tako da mu na verbalan i neverbalan način šalje negativne poruke o drugom roditelju. Razlozi zbog kojih roditelj manipulira djetetom tijekom razvoda najčešće su doživljaj nanesene nepravde, želja za osvetom, paranoja, strah od gubitka djetetove ljubavi te uključenost u parnicu oko skrbništva.

Warshak, 2008, prema Bilić i sur., 2012 navode neke od načina manipulacije djetetom: vrijeđanje drugog roditelja, poticanje na iskorištavanje drugog roditelja, ometanje ili zabrana susreta s članovima obitelji drugog roditelja, preuveličavanje i naglašavanje propusta drugog roditelja. Svaki od načina manipulacije djetetom izaziva posljedice kod djeteta koje mogu biti prisutne i tijekom cijeloga života. Kada se manipulira na te načine djetetom ono se često osjeća odgovornim za roditeljske svađe. Osjeća se zbunjeno, bespomoćno, nemoćno. Kod djeteta pojavljuju se poremećaji spavanja i hranjenja, različiti strahovi i fobije, postaje depresivan, povlači se u svijet fantazije. Umjesto manipuliranja, bitno je dijete prilagoditi na razvod. Važno je da roditelji razdvoje svoje osjećaje od djetetovih, djetetu pokažu važnost drugog roditelja u njegovom životu jer samo tako će dijete proći bez rizika za nastanak poteškoće u psihosocijalnom razvoju.

1.2.5. Nasilje među vršnjacima

Međuvršnjačko nasilje je trajna i učestala izloženost negativnim postupcima jednog ili više učenika/djeteta koji ga namjerno žele povrijediti, poniziti ili izložiti neugodnostima (Olweus, 1998, prema Butorac, 2015). Djeca vrše nasilje zbog različitih motiva. Najčešći uzorci zbog koji dolazi do nasilja su težak period kroz koji dijete prolazi (rastava roditelja, selidba), ako je dijete samo žrtva obiteljskog nasilja te dijete indiferentnih roditelja.

Vrste nasilja među vršnjacima su fizičko, verbalno, relacijsko ili emocionalno, seksualno, ekonomsko i kulturalno. Fizičko nasilje uključuje udaranje, ozljeđivanje, štipanje i oštećivanje žrtvine imovine. Verbalni oblik je zlostavljanje riječima kojemu je cilj povrijediti ili osramotiti žrtvu. Relacijsko ili emocionalno podrazumijeva odbijanje komunikacije, izolaciju, širenje glasina i ogovaranje. Seksualno nasilje podrazumijeva nepristojne komentare, navođenje na učešće u seksualnim aktivnostima, korištenje za prostituciju, pornografiju. Ekonomsko nasilje podrazumijeva krađu i iznuđivanje novaca, a kulturalno vrijeđanje na rasnoj, nacionalnoj i religijskoj razini (Butorac, 2015; Bilić i sur., 2012).

Nažalost, lakše je prepoznati nasilnike nego žrtve nasilja. Znakovi nasilnika rane i predškolske dobi su neustrašivost, energičnost, uživanje u nasilnim temama, impulzivnost, česti napadi bijesa i ispadi bez razloga. Žrtve nasilja su najčešće mirna i ljubazna djeca, djeca razvedenih roditelja, nadarena djeca, djeca s posebnim potrebama. Iako ih je teže prepoznati, postoje određeni znakovi kojima treba posvetiti pozornost. Žrtve nasilja boje se ići u vrtić, često imaju noćne more, povlače se iz socijalnih aktivnosti, plačljivi su, imaju neobjašnjive modrice. Često su tužni i nesretni, tihi i osjetljivi, imaju jako malo prijatelja. Posljedice zlostavljanja mogu biti kratkotrajne ili dugotrajne te su prisutne cijeloga života. Kratkotrajne posljedice su pojačani strahovi, usamljenost, slabije samopoštovanje i samopouzdanje, pretjerana osjetljivost, psihosomatski simptomi, a dugotrajne posljedice su depresija, anksioznost, ljutnja i ogorčenost na svijet, poremećaj pažnje. Ako se prepozna da je dijete žrtva nasilja, treba ga saslušati te potražiti pomoć stručnih osoba. Nikako ga se ne smije poticati da se samo odupire nasilju.

1.2.6. Mediji i nasilje

Mediji su postali neizostavni dio suvremenog društva, postali su važni čimbenici socijalizacije. Često zbog nedostatka vremena roditelji i djeci bliske osobe, stavljaju dijete pred televizor jer tako djetetu daju zanimaciju i mogu se posvetiti svojim aktivnostima. Dječji i razvojni psiholozi upozoravaju da djeca starija od dvije godine ne bi trebala biti uz televiziju duže od 2 sata dnevno, a mlađa djeca ju ne bi uopće trebala gledati. Prve dvije godine živote smatraju se kritičnim za razvoj mozga. Televizija i drugi elektronički mediji mogu omesti i otežati istraživanje okoline, igru i interakciju s roditeljima te drugim ljudima što inače potiče učenje i zdrav psihički te socijalni razvoj.

Porast agresivnog ponašanja veže se uz brojne čimbenike, no u posljednje vrijeme ipak se dovodi u vezu s nasilnim medijskim sadržajima te vremenskoj izloženosti medijima. Medijskom izmišljenom i nerealnom nasilju djeca su izložena preko crtanih filmova, igranim filmovima, glazbenim i zabavnim emisijama te realnim prikazima nasilja koji se koriste u političkim, dokumentarnim emisijama i vijestima. Gledajući nasilje na televiziji, u igricama, na Internetu djeca stvaraju scenarij u glavi kojim nasilje percipiraju kao nešto dobro, nešto čime se rješavaju problemi. Učestala izloženost nasilnim i medijskim sadržajima kod djece može utjecati na povećanje agresivnosti, nižu empatiju te njihovo gledište na vrijednosti, norme i životu općenito (Bilić i sur., 2012). Opće je poznato da djeca usvajaju norme, vrijednosti i stavove kroz interakciju s različitim socijalnim čimbenicima, a mediji su jedan od njih. Zato pomno treba birati kojim medijima se današnja djeca izlažu.

1.2.7. Münchhausenov sindrom preko posrednika

Münchhausenov sindrom preko posrednika je oblik zlostavljanja kod kojeg osoba namjerno razbolijeva drugu osobu radi zadobivanja pažnje, samilost ili simpatije ljudi. Počinitelji su najčešće majke. Roditelji najčešće izazivaju ili izmišljaju simptome sve u svrhu pojačanog traženja medicinske pomoći. Najčešći načini izazivanja simptoma su trovanje, izazivanje proljeva ili povraćanja, izazivanje

temperature, izazivanje stvarne bolesti, dok kod izmišljenih simptoma često krivotvore laboratorijske nalaze te se služe medicinskom literaturom kako bi zvučali što uvjerljivije. Iako se tu najčešće radi o brižnim roditeljima, kako bi se posumnjalo u njihovu pretjeranu brigu koja se pretvara u zlostavljanje, valja skrenuti pozornost na neke od znakova. Takvi roditelji daju dramatična izvješća koja nisu često u skladu s medicinskim nalazima, traže pomoć u različitim ustanova i mišljenja drugih stručnjaka, najčešće se radi o neobičnim i rijetkim bolestima, uporno odbijaju uzroke bolesti i traže daljnje pretrage.

Kao i svaki oblik zlostavljanja i ovaj ima određene posljedice. Djeca koja su izložena ovom obliku nasilja osjećaju se nesigurno i nevoljeno od strane svojih roditelja, bivaju anksiozni i depresivni te imaju nisko samopoštovanje. Iznimno je važno prepoznati na vrijeme u kakvoj se situaciji dijete nalazi kako bi se rano interveniralo i dijete spasilo od posljedica.

1.3. POSLJEDICE ZLOSTAVLJANJA

Zlostavljanje djece ostavlja dugotrajne posljedice na raznovrsne aspekte zdravlja, razvoja i dobrobiti djeteta. Djeca koja su bila zlostavljana imaju poteškoće u psihičkom, kognitivnom, emocionalnom i socijalnom aspektu. Stupanj povrede zavisi od vrste zlostavljanja (Bulatović, 2011).

1.3.1. Posljedice tjelesnog zlostavljanja

Nekada se smatralo kako je fizičko discipliniranje dobra odgojna mjera kojom se mijenja ponašanje djeteta, odnosno korigira se njegovo loše ponašanje. No, danas se također smatra kako je *batina izašla iz raja* te da se tako povećava poželjno ponašanje i poslušnost.

Posljedice su najčešće vidljive fizički, a mogu biti i ne-fizičke. Fizičke posljedice podrazumijevaju oštećenja kože (modrice, posjekline, ugrizi, opekline), unutarnje ozljede (ozljede unutarnjih organa, kostiju, zglobova) te ozljede glave i osjetila (iščupana kosa, slomljeni zubi). Ne-fizičke posljedice ostavljaju trag na emocionalnom, kognitivnom, socijalnom, bihevioralnom i društvenom polju. Dijete ima problema s održavanjem pažnje, usporeni razvoj inteligencije, smanjenje jezične vještine, anksiozni su, niskog samopoštovanja, agresivni su, imaju poteškoće u uspostavljanju socijalnih kontakata, u adolescenciji mogu biti delinkventni (Bilić i sur., 2012).

1.3.2. Posljedice seksualnog zlostavljanja

Seksualno zlostavljanje može izrazito imati štetne i dugotrajne posljedice.

„Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu nije problem koji će proći s odrastanjem. Djeca i adolescenti koji su bili seksualno zlostavljani i nisu dobili adekvatnu pomoć, mogu odrasti u problematične odrasle osobe koje nose teški teret niskog samopoštovanja, srama i krivnje.“ (Buljan - Flander i Kocijan - Hercigonja, 2003, str.97)

Djeca koja su bila seksualno zlostavljana imaju povišenu razinu posttraumatskog stresnog poremećaja, depresivna su, pokazuju seksualiziranost, teško razlikuju emocionalne od seksualnih relacija, te mogu postati promiskuitetna. Dolazi i do poremećaja spolne identifikacije.

1.3.3. Posljedice emocionalnog zlostavljanja

U brojnim istraživanjima kratkoročne posljedice emocionalnog zlostavljanja imaju različite adaptivne ishode. U ranom djetinjstvu posljedica je ljutnja, agresivnost, nisko samopoštovanje i poremećaji privrženosti. U srednjem djetinjstvu je povišena razina agresije te socijalno povlačenje. U adolescenciji posljedice emocionalnog

zlostavljanja su internalizirani problemi, nisko samopoštovanje, izostanak užitka, pesimizam glede budućnosti i niža kompetentnost (Bilić i sur., 2012). Berk (2006) navodi kako novija istraživanja pokazuju najčešće dugotrajne posljedice emocionalnog zlostavljanja kao što su depresija, sklonost ovisnostima, niže samopoštovanje te problemi u odnosima s drugim ljudima.

1.4. TKO JE ZLOSTAVLJAČ?

Zlostavljačem se smatra osoba koja je nasilna prema djetetu, ali i osoba koja ima saznanja o zlostavljanju bilo da je svjedok (a nije spriječio niti prijavio nasilje) ili sudionik. Također obuhvaća i osobu koja pretpostavlja, naslućuje da se zlostavljanje događa, ali ne čini ništa da bi pomogla djetetu.

Prema Buljan - Flander i Kocijan - Hercigonja (2003) neke karakteristike potencijalnih zlostavljača su:

- roditelji koji nemaju kapaciteta da razumiju dijete radi svoje mentalne psihopatologije, uživanja alkohola, droge
- roditelji koji su iz različitih razloga izgubili objektivne kriterije o potrebama djece i imaju iskrivljenu sliku o tome, kako bi se dijete trebalo ponašati
- roditelji koji nisu u stanju kontrolirati vlastito ponašanje; često su to roditelji pod stresom
- roditelji koji imaju ambivalentan stav prema roditeljstvu
- roditelji s bračnim problemima i vrlo slabim poznavanjem karakteristika djetetovog normalno razvoja .

U obiteljima gdje su djeca zlostavljana najčešće nalazimo oca koji je vrlo često emocionalno distancirani, hladan, odsutan, a majka je nametljiva i zahtjevna. Takve obitelji karakterizira jednosmjerna verbalna komunikacija, roditelji uvažavaju samo sebe i svoje stavove, dijete nema pravo na svoje mišljenje i stavove, ne postoji potreba za provođenjem vremena s djetetom jer se to smatra gubljenjem vremena.

1.4.1. Karakteristike zlostavljača s obzirom na vrstu zlostavljanja

Četiri su obilježja osoba koje fizički zlostavljaju, a to su: emocionalne teškoće i teškoće u ponašanju, teškoće u obiteljskim i drugim odnosima, teškoće u roditeljskom ponašanju te tjelesne teškoće. Takve osobe često su pod stresom, stalno procjenjuju djetetovo ponašanje kao pogrešno, agresivni su, eksplozivni, razdražljivi i netolerantni.

Kod emocionalnih zlostavljača može se uočiti da imaju slabo razvijene socijalne vještine, bili su emocionalno zlostavljeni u djetinjstvu, često se teško kontroliraju te slabo poznaju djetetove sposobnosti, mogućnosti i razvoj. Često ismijavaju dijete, omalovažavaju ga, manipuliraju njime. Seksualne zlostavljače djeca počinju zanimati već u adolescenciji. Najčešće su izolirani od društva, anksiozni su, usamljeni, preziru žrtvu i imaju osjećaj bespomoćnosti. Da bi došlo do zlostavljanja trebaju biti zadovoljena četiri preduvjeta: motivacija (želja za seksualnim zlostavljanjem), prevladavanje unutarnjih inhibitora (uvjerenje da neće naštetiti djetetu), prevladavanje vanjskih inhibitora (osiguravanje uvjeta za seksualno zlostavljanje), prevladavanje djetetova otpora (traženje nesigurne i podložne djece, željne pažnje i naklonosti).

Roditelji koji zanemaruju djecu najčešće imaju manje interakcije s njima. Ne pokazuju toplinu, nedovoljno su educirani, najčešće su to osobe sa psihičkim poremećajima, mentalno su nedovoljno razvijeni te su i sami bili zanemarivani u djetinjstvu (Buljan – Flander i Kocijan – Hercigonja, 2003).

2. ZANEMARIVANJE DJECE

Osobe koje zanemaruju djecu u 91% slučajeva su njihovi biološki roditelji. Često se uz zanemarivanje događa i emocionalno te seksualno zlostavljanje. Djeca su češće zanemarivana od strane majke i nju se češće optužuje za zanemarivanje jer se smatra da su upravo one odgovorne za toplinu, ljubav, skrb i brigu djece (Bilić i sur., 2012).

Zanemarivanje se definira „ kao nedostatak odgovarajuće brige i njege odraslih osoba prema djetetu, što bitno utječe na djetetov normalni fizički i psihički razvoj. “ (Buljan – Flander, Kocijan - Hercigonja, 2003, str. 65) Više različitih čimbenika utječe na zanemarivanje djece. Siromaštvo je najveći rizični čimbenik za zanemarivanje djece. Roditelji koji su bili zanemareni u djetinjstvu, zanemaruju vlastitu djecu. Ostali rizični čimbenici zanemarivanja od strane roditelja su duševne bolesti roditelja, ovisnost roditelja, niska razina obrazovanja, depresija majke, jednoroditeljske obitelji (Buljan - Flander i Ćorić, 2008). Zanemarivanje počinje već tijekom trudnoće neadekvatnim postupcima koji negativno utječu na djetetov razvoj. Zanemarivanje djece dijeli se na fizičko, emocionalno, obrazovno te medicinsko ili zdravstveno zanemarivanje.

2.1. OBLICI ZANEMARIVANJA DJETETA

2.1.1. Fizičko zanemarivanje

Fizičko zanemarivanje podrazumijeva nezadovoljavanje osnovnih djetetovih potreba koje uključuju raznoliku prehranu, siguran smještaj, zaštitu od ozljeda te prikladnu odjeću i obuću. Također se tu svrstava i ostavljanje djeteta osobi koja je nesposobna voditi brigu o djetetu. Zanemarena djeca znaju biti prepuštena sama sebi i bez nadzora su sami u kući.

„Znakovi fizičkog zanemarivanja su:

- neodgovarajuća odjeća
- promijene na koži koje upućuju na nedovoljnu higijenu
- prljava odjeća i obuća
- zapušten izgled
- dijete je najčešće samo na mjestima koja nisu primjerena za njegov uzrast
- dijete čuvaju neodgovarajuće osobe (Buljan - Flander i Kocijan - Hercigonja, 2003, str. 72, 73).“

Sumnja na fizičko zanemarivanja javlja se kada se znakovi uzastopno ponavljaju i tada je potrebno zaštititi dijete.

2.1.2. Emocionalno zanemarivanje

Emocionalno zanemarivanje je oblik zanemarivanja koji obuhvaća ponašanje odraslih kod kojeg se ne vodi računa o djetetovim željama i osjećajima. Odrasli, odnosno roditelji najčešće imaju pasivan ili agresivan stav prema djetetovim emocionalnim potrebama. Takvi roditelji imaju hladan odnos s djetetom, ne pokazuju emocije i nisu zainteresirani.

Znakovi emocionalnog zanemarivanja su:

- povučенost, nesigurnost
- nagle promjene raspoloženja
- agresivnost, pasivnost
- promjene u ponašanju koje su nepredvidive
- problem u komunikaciji.

Ako se sumnja da se dijete emocionalno zanemaruje, treba pomno promatrati njegovo ponašanje jer zbog nejasnih znakova teško ga je prepoznati.

2.1.3. Obrazovno zanemarivanje

Obrazovno zanemarivanje obuhvaća nedostatak potpore, pomoći i poticanja tijekom školovanja. To podrazumijeva nedostatak nužne školske opreme, izostanak pomoći kod učenja te neprisustvovanje roditeljskim sastancima. U toj grupi nalaze se roditelji koji su najčešće sami neobrazovani, imaju neku psihičku bolest ili su socijalno ugroženi, ali i roditelji koji su obrazovaniji te svojim ponašanjem, nametanjem i inzistiranjem od djeteta imaju prevelika očekivanja. Prevelikim očekivanjima od djeteta zapravo se zanemaruje njegov talent i želja onoga što dijete zapravo želi, a teži se ka ostvarenju cilja onoga što dijete ne želi (Bilić i sur., 2012).

Znakovi edukativnog zanemarivanja su loš školski uspjeh, velik broj izostanaka, stalno kašnjenje u školu ili nepravovremeno upisivanje djeteta u školu. Ako osoba koja je u doticaju s djetetom primijeti znakove zanemarivanja, obavezno treba s ostalim stručnim suradnicima otkriti problematiku i tako pomoći djetetu.

2.1.4. Medicinsko ili zdravstveno zanemarivanje

Zdravstveno zanemarivanje započinje već u trudnoći kada majka odbija savjete liječnika tijekom trudnoće. Medicinsko zanemarivanje uključuje nevođenje računa o djetetovoj zdravstvenoj zaštiti, o redovitim cijepljenima i sistematskim pregledima, nevođenje brige o redovitom uzimanju lijekova, nevođenje na liječničke preglede. Budući da je današnji svijet suvremen, postoje određene vjerske sekte koje zabranjuju zdravstvenu zaštitu, odbijaju cijepljenja, kirurške zahvate i tako uskraćuju zdravstvenu zaštitu. U zdravstveno zanemarivanje ubraja se i neadekvatna ishrana djeteta koja utječe na njegov razvoj. Da bi se dijete normalno razvijalo treba konzumirati namirnice bogate nutrijentima.

2.2. POSLJEDICE ZANEMARIVANJA DJETETA

Zanemarivanje ima dugoročne posljedice na fizičkom, emocionalnom, socijalnom i kognitivnom razvoju. Zanemarena djeca često stvaraju negativnu sliku o sebi jer nisu vidljivi roditeljima, roditelji im ne šalju signale da su dobri, vrijedni i jedinstveni (<https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/zanemarivanje-djece/>).

2.2.1. Posljedice zanemarivanja na kognitivnom planu

Zanemarena djeca teže rješavaju probleme. Zbog neuspješnosti rješavanja problema kod prvog iskustva, najčešće kod sljedećeg rješavanja odustanu. Također ako se upišu na jednu aktivnost vrlo brzo odustaju jer smatraju da nisu dovoljno sposobni da bi se time bavili. Zanemarena djeca imaju problema kod slobodnog istraživanja. Osjećaju se zakinutima i manje vrijednima. Često nisu u stanju spontano razgovarati, crtati i graditi na zadanu temu. Što se tiče igara, najčešće se ne igraju spontano, ne mogu se prilagoditi igri što dovodi to toga da ih ostala djeca zaobilaze. Imaju teškoća u kreativnom izražavanju, strogo slijede pravila. Ako se igraju, jasno i pomno pripremaju tijek igre. Javlja se i problem kod govora. Da bi dijete naučilo govoriti, komunicirati s drugima važno je od malena pričati s njima. Ako roditelji ne razgovaraju, ne uče ga novim riječima dolazi do toga da dijete kasno progovara i to rezultira zaostajanjem u razvoju govora.

2.2.2. Posljedice zanemarivanja na socijalnom planu

Zanemarena djeca imaju nisko samopouzdanje te su socijalno povučena. Zbog nedostatka potpore, ljubavi i suosjećajna od strane roditelja često nisu u stanju suosjećati s drugima drugim ljudima pa bivaju hladni, odbojni i bezosjećajni. Budući da teže uspostavljaju kontakte s vršnjacima, ne vježbaju dovoljno socijalne vještine. Često stvaraju negativnu sliku o sebi i drugim ljudima.

2.2.3. Posljedice zanemarivanja na emocionalnom planu

Zanemareno dijete ne postoji za roditelje pa se ono puno trudi da ga roditelji zamijete. Često se osjećaju sama i napuštena. Budući da s roditeljem nisu imali emocionalni odnos, nisu razvili privrženost koja je veoma važna za kasnije odnose u životu. Zanemarena djeca teže uspostavljaju emocionalne veze, a nemogućnost empatije te žaljenja utječe na nasilno ponašanje prema drugima. Nižeg su samopoštovanja i loših socijalnih vještina te im to kasnije u životu otežava ili sprječava da budu uspješni u školi, u vezama, u socijalnim odnosima te na poslu.

2.2.4. Posljedice zanemarivanja na tjelesnom planu

DePanfilis (2006), prema Bilić i sur. (2012) navode sljedeće posljedice zanemarivanja na tjelesnom planu:

- fizičke ozljede (povrede središnjeg živčanog sustava, opekline, prijelomi)
- loše higijenske uvjete i navike (prljava odjeća i obuća, infekcije na ranama)
- izloženost toksinima
- nedostatak medicinske njege (kronične bolesti, dehidracija, razne infekcije)
- neorganske razvojne smetnje do druge godine života (loš mišićni tonus, slabo napredovanje u rastu, mršavost)
- neuhranjenost (loša prehrana utječe na razvitak mozga, nedostatak željeza na anksioznost i depresiju)

Nažalost, dugotrajno zanemarivanje može dovesti i do smrti djeteta.

3. CAP – PROGRAM PREVENCIJE ZLOSTAVLJANJA DJECE

CAP (Child Assault Prevention) program je primarne prevencije zlostavljanja koji osnažuje djecu u sprječavanju napada od strane vršnjaka, nepoznate osobe i strane poznate osobe (<http://www.udrugaroditeljakpk.hr/cap-program-prevencije-zlostavljanja-djece-sp-907134761/opcenito-o-cap-programu/129-cap-program>).

Ciljevi CAP programa su:

- smanjiti izloženost djece različitim oblicima zlostavljanja kvalitetnim informiranjem i poučavanjem učinkovitim preventivnim strategijama
- potaknuti lokalnu zajednicu da je važno sprječavati nasilje među ljudima, a pogotovo zlostavljanje djece
- potaknuti obrazovne institucije na sustavan pristup prevenciji zlostavljanja djece.

Provode se edukacije prevencije na 3 razine. One uključuju edukacije osoblja odgojno-obrazovnih ustanova, edukacije roditelja/skrbnika te edukacije djece. Edukacije osoblja odgojno-obrazovnih ustanova uključuju prikaz problema i aktualne statistike zlostavljanja, pitanje tko su zlostavljači i zbog čega zlostavljaju, znakove koji su najčešće vidljivi kod zlostavljane djece, načine komunikacije sa zlostavljanom djecom, osvrt na zakonske odredbe prilikom prijavljivanja zlostavljanja i zanemarivanje djece te detaljno objašnjenje radionica za djecu. Edukacije roditelja bave se sličnim stavkama kao i edukacije osoblja.

Radionice za djecu obuhvaćaju situacije u kojima su povrijeđena dječja prava, usredotočuju se na napad vršnjaka i odrasle osobe. Uče strategije kako se zaštititi te ostati jaki i sigurni. Također se poučavaju da se trebaju zauzimati za sebe, tražiti podršku vršnjaka te da trebaju reći osobi od povjerenja ako su zlostavljana.

Postoji četiri vrste CAP programa: osnovni, predškolski, TeenCAP te program za djecu s lakšim intelektualnim teškoćama. Osnovni CAP je program prevencije zlostavljanja djece namijenjen djeci mlađe školske dobi. Cilj programa je smanjiti izloženost djece različitim oblicima zlostavljanja kroz pružanje kvalitetnih informacija, poučavanje učinkovitim preventivnim strategijama te osnaživanjem da se obrate njima važnim osobama radi pružanja podrške. Predškolski CAP je program prevencije zlostavljanja namijenjen djeci predškolske dobi u vrtićima. Cilj programa

jednak je cilju osnovnog CAP programa. TeenCAP je program primarne prevencije zlostavljanja namijenjen populaciji adolescenata. Odgovara na uzroke ranjivosti adolescenata pružajući im specifične i konkretne informacije koje ih osnažuju i smanjuju izoliranost te dajući im strategije za ponašanje u opasnim situacijama. Special Needs CAP (program za posebne potrebe) je program primarne prevencije zlostavljanja namijenjen djeci s lakšim intelektualnim teškoćama. Djeca s teškoćama u razvoju posebno su ranjiva skupina za sve oblike zlostavljanja. Djecu poučava poimanju tijela, prepoznavanju prava koja se odnose na tijelo te razvijanju samopouzdanja i neovisnosti.

4. ULOGA ODGAJATELJA U PREVENCIJI NASILJA

Djecu treba od najranijih dana učiti onome što je dobro ili loše. Važno im je prikazati koji postupci roditelja, vršnjaka ili drugih osoba su dobri za njih, a koji krše njihova prava. Treba naglasiti da se nasilje ne događa samo van odgojno-obrazovnih ustanovama, nego i unutar njih.

Iako je sam pojam zlostavljanja osjetljiva tema, djeci i zastrašujuća, treba im skrenuti pozornost u slučaju da oni postanu žrtve nasilja kako bi znali se obraniti od nasilja i zlostavljača. Odgajatelj o zlostavljanju i načinu sprječavanja istog može djeci prenijeti na razne načine: aktivnostima poput pričanja priča, igranja uloga pomoću lutaka, različitim radionicama kojima će djeci prikazati poželjna i nepoželjna ponašanja. Da bi odgajatelji mogli pravodobno reagirati treba naglasiti da moraju imati znanja o tome te se trebaju educirati. Važna je pri tome i suradnja s roditeljima koje također putem raznih sastanaka, radionica na temu nasilja poučava o simptomima, vrstama i posljedicama zlostavljanja na dijete i obitelj. Bitno je i roditelje poučiti jer često oni sami ne razlikuju određenu vrstu zlostavljanja, nego ju smatraju odgojnom metodom.

Odgajatelji se u svojim vrtičkim grupama mogu susresti s djetetom koja je žrtva zlostavljanja. Ako primijete bilo kakve znakove koji se uzastopno pojavljuju, dužni su reagirati i obratiti se ostalim stručnim suradnicima kako bi pomogli djetetu i obitelji. Također zlostavljanja može biti i unutar vrtičkih grupa. Kako bi spriječili pojavu nasilja unutar grupa, važno je:

- ostvariti dobru komunikaciju između odgajatelja, djece, roditelja i stručnih suradnika
- izbjegavati stereotipe vezane uz spolove
- osmisliti grupna pravila
- vlastitim primjerom pokazivati potporu i poštovanje prema drugima (<https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/>).

ZAKLJUČAK

Zlostavljanje i zanemarivanje nije samo pedagoški, socijalni, medicinski i pravni problem, nego je mnogo širi i dublji. Ako se prešućuje ili ignorira postaje složeniji i veći problem, a posljedice štetnije i teže po žrtvu. Zlostavljanju i zanemarivanju djece treba pristupiti svjesno, s punom odgovornošću i ozbiljnošću. Treba imati na umu da danas zlostavljeno i zanemareno dijete bit će najvjerojatnije zlostavljač u budućnosti. Svaka vrsta zlostavljanja je traumatično iskustvo za dijete. Budući da su posljedice zlostavljanja i zanemarivanja duboke i teške, bitno je zlostavljanje prepoznati na vrijeme te pomoći žrtvi kako bi se smanjile posljedice. Iako se u posljednje vrijeme u javnosti upozorava na nasilje nad djecom, nažalost, u praksi je još uvijek mali broj prijavljenih žrtava. Žrtve ili osobe koje primijete zlostavljanje često se boje prijaviti nasilje. Važnu ulogu u prevenciji nasilja ima i odgajatelj jer dijete provodi više vremena u vrtiću nego kod kuće. Ako prepozna, spriječi nasilje, pruža djetetu pomoć i podršku, daje mu do znanja da mu je bitna njegova dobrobit te da je vrtić okruženje u kojemu se može osjećati voljeno i sigurno te okruženje koje ne tolerira nasilje.

LITERATURA

- Berk, L. E. (2007). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada slap.
- Bilić, V., Buljan-Flander, G., Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Jastrebarsko: Naklada slap.
- Bilić, V., Zloković, J. (2004). *Fenomen maltretiranja djece: prepoznavanje i oblici pomoći obitelji i školi*. Zagreb: Naklada Ljevak d.o.o.
- Bulatović, A. (2011). Posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece predškolskog uzrasta. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, Vol. LVIII No. 27 (211-221)
- Buljan, Lj., Pećina-Hrnčević, A. (1991). Fetalni alkoholni sindrom – prikaz slučaja. *Acta stomatologica Croatica*, Vol. 25 No. 4 (253-258)
- Buljan-Flander, G., Ćorić, V. (2008). Zanemarivanje djece – rizični čimbenici, posljedice, uloga liječnika i mogućnosti prevencije. *Paediatrica Croatica*, Vol. 52 No.1 (29-33)
- Buljan-Flander, G., Kocijan-Hercigonja, D. (2003). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Zagreb: Marko M. usluge d.o.o.
- Buljan-Flander, G., Šostar Z. (2010). *Nasilje među djecom* na adresi <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/> (25.08.2018.)
- Butorac, Ž. (2015). *Međuvršnjačko nasilje* na adresi http://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelj/RM/Meduvrsnjacko_nasilje_-_Zeljka_Butorac_-_2015_.pdf (20.08.2018.)
- Centar za socijalnu skrb na adresi <https://www.czss-novimarof.hr/2017/04/12/obiteljsko-nasilje/> (20.08.2018.)
- Centers for Disease Control and Prevention na adresi <https://www.cdc.gov/ncbddd/fasd/> (20.08.2018)
- Miljević-Ridički, R. (1995). Zlostavljanje djece: oblici zlostavljanja i njihovo prepoznavanje. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, Vol. 4 No. 4-5 (18-19)

Nastavni Zavod za javno zdravstvo na adresi <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/5/zlostavljanje.htm> (20.08.2018.)

Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba na adresi <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/zanemarivanje-djece/> (24.08.2018.)

The National Center for Victims of Crime na adresi <http://victimsofcrime.org/media/reporting-on-child-sexual-abuse/child-sexual-abuse-statistics> (16.08.2018.)

Udruga roditelja Korak po korak na adresi <http://www.udrugaroditeljapk.hr/cap-program-prevencije-zlostavljanja-djece-sp-907134761/opcenito-o-cap-programu/129-cap-program> (21.08.2018)

World Health Organization na adresi: <http://www.who.int/news-room/factsheets/detail/child-maltreatment> (20.08.2018.)

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Karolina Franc, vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam samostalno napisala ovaj završni rad: Zlostavljanje i zanemarivanje djece.

POTPIS:
